Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK
MANUEL CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA
esitatud 20. mail 2021 [1]

Kohtuasi C-724/19

Spetsializirana prokuratura
versus
HP

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Spetsializiran nakazatelen sad (kriminaalasjade erikohus, Bulgaaria))

Eelotsusemenetlus – Õigusalane koostöö kriminaalasjades – Euroopa uurimismäärus – Direktiiv 2014/41/EL – Artikli 2 punkt c – Taotlev asutus või ametiisik – Artikli 6 lõige 2 – Koostamise tingimused – Prokurör taotleva õigusasutuse ülesannetes – Riigisisese samalaadse menetluse korral kohtule reserveeritud õigus koostada Euroopa uurimismäärus

1. Kas liikmesriigi prokuratuur on pädev tegema kriminaalasjas Euroopa uurimismäärust, milles ta taotleb elektroonilise side liiklus- ja asukohaandmete esitamist, kui taotleva riigi õiguse kohaselt võib sellise tõendi andmist lubada ainult kohtunik või kohus?

2. Selline on sisuliselt küsimus, mis tõstatatakse selles eelotsusetaotluses. Euroopa Kohtul on eelotsusetaotlust lahendades võimalus täpsustada oma kohtupraktikat mõiste Euroopa uurimismääruse teinud „taotlev asutus või ametiisik“ direktiivi 2014/41/EL [2] tähenduses prokuratuuri kohta.

I. Õiguslik raamistik

A. Liidu õigus. Direktiiv 2014/41

3. Põhjenduses 30 on märgitud: „[v]õimalus teha koostööd käesoleva direktiivi raames elektroonilise side pealtkuulamise osas ei peaks piirduma elektroonilise side sisuga, vaid võiks hõlmata ka elektroonilise sidega seonduvate kõneliiklus- ja asukohaandmete kogumist, mis võimaldab pädevatel asutustel või ametiisikutel koostada Euroopa uurimismääruse, et saada andmeid elektroonilise side kohta vähem sekkuval viisil. Euroopa uurimismäärust, mis on tehtud

[1] Algkeel: hispaania.

[2] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 3. aprilli 2014. aasta direktiiv, mis käsitleb Euroopa uurimismäärust kriminaalasjades (ELT 2014, L 130, lk 1).

asetleidnud elektroonilise side kohta kõneliiklus- ja asukohaandmete saamiseks, tuleks käsitleda Euroopa uurimismääruse täitmisele kohaldatava üldise korra kohaselt, ning seda võib täitjariigi õigusest tulenevalt käsitada uurimistoiminguna, mille puhul on rakendatud sekkuvaid meetmeid“.

4. Põhjenduse 32 kohaselt „Euroopa uurimismääruses, mis on tehtud elektroonilise side pealtkuulamiseks, peaks taotlev asutus või ametiisik esitama määrust täitvale asutusele või ametiisikule piisava teabe, nagu menetlusesemeks oleva kuriteo üksikasjad, mis võimaldab määrust täitval asutusel või ametiisikul hinnata, kas asjaomast uurimistoimingut on lubatud teha sarnases riigisiseses asjas“.

5. Artikkel 1 („Euroopa uurimismäärus ja selle täitmise kohustus“) näeb ette:

„1. Euroopa uurimismäärus on liikmesriigi („taotlev riik“) õigusasutuse tehtud või kinnitatud otsus ühe või mitme konkreetse uurimistoimingu tegemiseks teises liikmesriigis („täitjariik“) eesmärgiga hankida tõendeid käesoleva direktiivi kohaselt.

Euroopa uurimismääruse võib koostada ka selliste tõendite hankimiseks, mis on juba täitjariigi pädevate asutuste valduses.

2. Liikmesriigid täidavad Euroopa uurimismäärust vastastikuse tunnustamise põhimõtte alusel ja vastavalt käesolevale direktiivile.

3. Riigisisese õiguse alusel kohaldatava kaitseõiguse raames ja kooskõlas riigi kriminaalmenetlusega võib Euroopa uurimismääruse koostamist taotleda kahtlustatav või süüdistatav või kahtlustatava või süüdistatava nimel tegutsev advokaat.

4. Käesoleva direktiiviga ei muudeta kohustust austada põhiõigusi ja õiguse üldpõhimõtteid, mis on kinnistatud ELi lepingu artiklis 6, sealhulgas selliste isikute õigust kaitsele, kelle suhtes on algatatud kriminaalmenetlus, ega muudeta õigusasutustele sellega seoses pandud kohustusi.“

6. Artiklis 2 („Mõisted“) on sätestatud:

„Käesolevas direktiivis kasutatakse järgmisi mõisteid:

[…]

c) „taotlev asutus või ametiisik“ –

   i) konkreetses asjas pädev kohtunik, kohus, eeluurimiskohtunik või prokurör või

   ii) taotleva riigi mis tahes muu pädev asutus või ametiisik, kes tegutseb konkreetses asjas uurimisorganina kriminaalmenetluses ja kellel on pädevus taotleda riigisisese õiguse kohaselt tõendite kogumist. Lisaks peab taotleva riigi kohtunik, kohus, eeluurimiskohtunik või prokurör Euroopa uurimismääruse kinnitama enne määrust täitvale asutusele või ametiisikule edastamist, olles enne kontrollinud selle vastavust uurimismääruse koostamise tingimustele, eelkõige käesoleva direktiivi artikli 6 lõikes 1 sätestatud tingimustele. Kui õigusasutus kinnitab Euroopa uurimismääruse, võib seda asutust Euroopa uurimismääruse edastamisel käsitada ka taotleva asutusena;

[…].“

7. Artiklis 6 („Euroopa uurimismääruse koostamise ja edastamise tingimused“) on sätestatud:

„1. Taotlev asutus või ametiisik võib Euroopa uurimismääruse koostada üksnes juhul, kui ta on veendunud, et täidetud on järgmised tingimused:

a) Euroopa uurimismääruse koostamine on artiklis 4 osutatud menetluse puhul vajalik ja sellega proportsionaalne, võttes arvesse kahtlustatava ja süüdistatava õigusi; ning

b) Euroopa uurimismääruses märgitud uurimistoimingu(te) tegemist oleks saanud taotleda samadel tingimustel sarnases riigisiseses asjas.

2. Lõikes 1 osutatud tingimusi hindab taotlev asutus või ametiisik iga asja puhul eraldi.

3. Kui määrust täitval asutusel või ametiisikul on alust arvata, et lõikes 1 osutatud tingimused ei ole täidetud, võib ta konsulteerida taotleva asutuse või ametiisikuga Euroopa uurimismääruse täitmise olulisuse üle. Pärast konsulteerimist võib taotlev asutus või ametiisik otsustada, et ta võtab uurimismääruse tagasi.“

8. Vastavalt artiklile 9 („Tunnustamine ja täitmine“):

„1. Määrust täitev asutus või ametiisik tunnustab kooskõlas käesoleva direktiiviga edastatud Euroopa uurimismäärust ilma täiendavate formaalsusteta ja tagab selle täitmise samal viisil ja sama korra kohaselt nagu siis, kui asjaomast uurimistoimingut oleks taotlenud täitjariigi asutus või ametiisik, välja arvatud juhul, kui määrust täitev asutus või ametiisik otsustab tugineda ühele käesolevas direktiivis osutatud Euroopa uurimismääruse mittetunnustamise või edasilükkamise alustest.

2. Määrust täitev asutus või ametiisik täidab taotleva asutuse või ametiisiku sõnaselgelt esitatud formaalsusi ja menetlusi, kui käesolevas direktiivis ei ole sätestatud teisiti, tingimusel et sellised formaalsused ja menetlused ei ole vastuolus täitjariigi õiguse aluspõhimõtetega.

3. Kui määrust täitev asutus või ametiisik saab Euroopa uurimismääruse, mille ei ole teinud või kinnitanud artikli 2 punktis c määratletud taotlev asutus või ametiisik, saadab määrust täitev asutus või ametiisik Euroopa uurimismääruse tagasi taotlevale riigile.

[…].“

B. Liikmesriigi õigus

1. Euroopa uurimismäärust käsitlev seadus (Zakon za Evropeyskata zapoved za razsledvane, edaspidi „ZEZR“)

9. Artikli 5 lõige 1 näeb ette, et Euroopa uurimismääruse koostamiseks pädev asutus või ametiisik on kriminaalmenetluse kohtueelses etapis prokurör või kohtumenetluses pädev kohus.

2. Kriminaalmenetluse seadustik (Nakazatelno protsesualen kodeks, edaspidi „NPK“)

10. Artiklis 159a „Andmete edastamine üldkasutatavate elektroonilise side teenuste või üldkasutatavate sidevõrkude pakkujate poolt“ on sätestatud:

„(1) Kohtu nõudmisel kohtumenetluses või esimese astme kohtu kohtuniku põhjendatud määruse alusel, mis tehti kohtueelset menetlust juhtiva prokuröri taotlusel kohtueelses menetluses, edastavad üldkasutatavate elektroonilise side teenuste või üldkasutatavate sidevõrkude pakkujad oma tegevuse käigus kogunenud andmed, et oleks võimalik teha järgmisi toiminguid:

1. sideallika seiramine ja tuvastamine;

2. side sihtpunkti tuvastamine;

3. side kuupäeva, kellaaja ja kestuse kindlaksmääramine;

4. sideteenuse liigi kindlaksmääramine;

5. sideteenuse kasutaja terminalseadme või väidetava terminalseadme kindlaksmääramine;

6. kasutatava kärjetunnuse kindlaksmääramine.

(2) Andmete esitamist lõike 1 alusel nõutakse, kui see on vajalik raskete tahtlike kuritegude uurimiseks.

(3) Kohtueelset menetlust juhtiva prokuröri taotlust, mis esitatakse lõike 1 alusel, tuleb põhjendada ja see peab sisaldama järgmist:

1. andmed kuriteo kohta, mille uurimiseks on vaja kasutada andmeliiklusandmeid;

2. nende asjaolude kirjeldus, mille alusel taotlus esitatakse;

3. andmed isikute kohta, keda puudutavate andmeliiklusandmete edastamist nõutakse;

4. ajavahemik, mille kohta tuleb teave esitada;

5. uurimisasutus, kellele tuleb andmed edastada.

(4) Lõike 1 alusel koostatavas määruses märgib kohus:

1. andmed, mille kohta tuleb teave esitada;

2. ajavahemiku, mille kohta tuleb teave esitada;

3. uurimisasutuse, kellele tuleb andmed edastada.

(5) Ajavahemik, mille kohta lõike 1 alusel teavet või andmete edastamist nõutakse, ei või ületada kuut kuud.

[…].“

II. Asjaolud, põhikohtuasi ja eelotsuse küsimus

11. Kui HP vastu oli Bulgaarias algatatud kriminaalmenetlus terrorismi rahastamises, tegi prokuratuur neli ühesuguse sisuga Euroopa uurimismäärust elektroonilise side liiklus- ja asukohaandmete saamiseks [3].

12. Bulgaaria prokuratuur koostas neli Euroopa uurimismäärust ilma kohtuniku või kohtu sekkumise või kinnitamiseta ning need edastati vastavatele ametiasutustele Saksamaal, Austrias, Belgias ja Rootsis.

13. Euroopa uurimismääruste adressaatideks olevate liikmesriikide (v.a Belgia) prokuratuurid on need rakendanud ilma kohtuniku või kohtu loa või kinnituseta.

14. Esitatud tõendite alusel, sealhulgas Euroopa uurimismäärustele vastuseks esitatud teabe alusel süüdistati HPd ja viit muud isikut terroriaktide rahastamises ja nende aktide rahastamiseks kuritegelikus organisatsioonis osalemises.

15. Spetsializiran nakazatelen sad (kriminaalasjade erikohus, Bulgaaria), kes peab Euroopa uurimismääruste alusel saadud tõendeid uurima, kahtleb nende õiguspärasuses, kuna riigisisese õiguse kohaselt oleks need tõendid Bulgaarias saanud alles pärast kohtu loa saamist.

16. Nendel asjaoludel esitab ta Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Kas direktiivi 2014/41 artikli 2 punkti c alapunktiga i ja võrdväärsuse põhimõttega on kooskõlas riigisisene õigusnorm […], mille kohaselt on prokurör kriminaalasja kohtueelses menetluses pädev koostama Euroopa uurimismäärust, millega nõutakse telekommunikatsioonivaldkonna kõneliiklus- ja asukohaandmete edastamist, samal ajal kui samasugustes riigisisestes olukordades on vastava toimingu tegemine kohtuniku pädevuses?

2. Kas kõnealuse Euroopa uurimismääruse tunnustamine täitjariigi pädeva asutuse või ametiisiku (prokurör või eeluurimiskohtunik) poolt asendab kohtumääruse koostamist, mis on taotleva riigi riigisisese õiguse kohaselt nõutav?“

III. Menetlus Euroopa Kohtus

17. Eelotsusetaotlus registreeriti Euroopa Kohtus 1. oktoobril 2019.

18. Kirjalikud seisukohad on esitanud HP, Saksamaa ja Ungari valitsus ning komisjon.

19. Euroopa Kohus otsustas, et kohtuistungi asemel kuulatakse ära poolte ja menetlusse astujate seisukoht selle kohta, millist mõju võivad vaidlusele avaldada 8. detsembri 2020. aasta kohtuotsus [4] ja 2. märtsi 2021. aasta kohtuotsus [5].

[3] Eelotsusetaotluse esitanud kohus täpsustab, et tegemist on liiklus- ja asukohaandmetega, mida nõutakse „direktiivi 2014/41 […] põhjenduse 30 ja NPK artikli 159a lõike 1 kohaselt“.

[4] Staatsanwaltschaft Wien (võltsitud maksekorraldused) (C-584/19, EU:C:2020:1002).

[5] Prokuratuur (tingimused elektroonilise side andmetele juurdepääsuks) (C-746/18, EU:C:2021:152; edaspidi „kohtuotsus Prokuratuur“).

20. Euroopa Kohtu juhiste järgi on käesolev ettepanek tehtud ainult esimese eelotsuse küsimuse kohta.

IV. Poolte argumendid

21. HP väidab, et ZEZRi artikli 5 lõike 1 punkt 1 ei ole kooskõlas direktiivi 2014/41 artikli 2 punktiga c, kuna see direktiiv ei võimalda välistada kohtu pädevust juhul, kui tegemist on korralduse andmisega selliste toimingute jaoks, nagu on nimetatud eelotsusetaotluses. Ta meenutab lisaks, et Bulgaaria õiguses peab need toimingud tegema pädev kohus. Seega on selle õiguse kohaselt viis, kuidas menetluses *a quo* liiklusandmed saadi, ebaseaduslik.

22. Saksamaa valitsus leiab, et vastus esitatud küsimusele ei tulene mitte direktiivi 2014/41 artikli 2 punktist c, vaid artikli 6 lõike 1 punktist b. Sõltumata asjaolust, et artikli 2 punkt c lubab eraldada ühelt poolt konkreetse uurimistoimingu määramise pädevuse ja teiselt poolt Euroopa uurimismääruse tegemise pädevuse, on kindel, et artikli 6 lõike 1 punkt b ei luba kehtestada piiriülese uurimistoimingu taotluse suhtes vähem rangeid tingimusi kui riigisisese õiguse alusel sarnase riigisisese menetluse suhtes.

23. Saksamaa valitsus on seisukohal, et kuigi taotleva liikmesriigi õigus nõuab kohtult teatavate uurimistoimingute heakskiitmist, peaks see tingimus kehtima ka siis, kui selliseid toiminguid tuleb teha teises liikmesriigis.

24. Ungari valitsuse sõnul on vastus esimesele küsimusele seotud direktiivi 2014/41 artikli 6 lõike 1 punktis b sätestatud koostamistingimuste täitmisega. Tema sõnul eeldab vastastikune tunnustamine, millel põhineb õigusalane koostöö kriminaalasjades, et taotleva liikmesriigi otsuse on teinud kohus või sisuliselt ja territoriaalselt pädev asutus.

25. Ungari valitsus järeldab sellest eeldusest, et direktiivi 2014/41 kontekstis on üks Euroopa uurimismääruse koostamise tingimustest see, et toimingut, mille kohta see määrus tehakse, on kontrollinud asutus, kes on pädev seda toimingut tegema riigisisesel tasandil. Vastasel juhul oleksid teises liikmesriigis tehtavate uurimistoimingute puhul nõutud tagatised väiksemad kui need, mis on ette nähtud samalaadsete toimingute puhul, mida tuleb rakendada taotlevas riigis.

26. Komisjon arvab, et eelotsusetaotluse esitanud kohtu kahtlused puudutavad kahte erinevat aspekti: esiteks Euroopa uurimismääruse koostamiseks pädev asutus (direktiivi 2014/41 artikli 2 punkt c) ja teiseks selle määruse koostamise tingimused (direktiivi artikkel 6).

27. Ta rõhutab, et „konkreetses asjas“ pädevuse nõue (direktiivi 2014/41 artikli 2 punkt c) eeldab, et taotleval asutusel või ametiisikul peab olema algses kriminaalmenetluses institutsiooniline roll. Liidu õiguses ei ole siiski täpsustatud, kas see asutus või ametiisik peab olema täielikult menetluse eest vastutav või peab tema osalus puudutama ainult konkreetset uurimistoimingut: direktiiv 2014/41 jätab liikmesriikidele selles osas paindlikkuse.

28. Seega on komisjon seisukohal, et vastus esitatud küsimusele tuleneb direktiivi 2014/41 artikli 6 lõike 1 punktist b. Ta leiab, et kui toiming nõuab riigisisesel tasandil kohtu sekkumist (nagu see on Bulgaarias), nõuab selle rakendamine teises liikmesriigis Euroopa uurimismääruse kaudu, et selle Euroopa uurimismääruse koostamise õigus oleks samuti ainult kohtul.

V. Õiguslik analüüs

A. Sissejuhatavad märkused

29. Euroopa Kohus tegi hiljuti kaks kohtuotsust (8. detsembri 2020. aasta kohtuotsus[6] ja kohtuotsus Prokuratuur), mille mõju kohta käesolevale kohtuasjale kuulati ära pooled ja eelotsusetaotluses menetlusse astujad.

30. Kuigi eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimused selles eelotsusetaotluses ei puuduta otseselt seda, mida arutati nendes kahes kohtuotsuses, ei takista miski Euroopa Kohtul anda sellele kohtule juhiseid, mis põhinevad esitatud dokumentidel ja seisukohtadel, aspektide kohta, mida eelotsusetaotluses ei käsitletud, kui ta peab seda asjakohaseks, et parandada oma koostööd selle kohtuga.

31. 8. detsembri 2020. aasta kohtuotsusega hajutati kahtlused seoses prokuratuuri pädevusega koostada Euroopa uurimismäärust, isegi kui tal ei ole täitevvõimust täiesti sõltumatut *staatust*[7].

32. Olenemata sellest, milline on Bulgaaria prokuratuuri institutsiooniline positsioon liikmesriigi õiguses, ei ole tema õigusele Euroopa uurimismäärust koostada üldiselt direktiivis 2014/41 takistusi.

33. Kuigi kohtuotsus Prokuratuur ei puuduta otseselt mitte Euroopa uurimismäärust, vaid puhtalt riigisisesest uurimistoimingut ilma piiriülese mõõtmeta (mille alusel liikmesriigi prokuratuur otsustas koguda teatavate elektroonilise side teenuste liiklus- ja asukohaandmeid), on see käesoleval juhul veelgi asjakohasem.

34. Selles kohtuotsuses tuvastas Euroopa Kohus, et direktiiviga 2002/58/EÜ[8] koostoimes Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklitega 7, 8 ja 11 „on vastuolus liikmesriigi õigusnormid, millega antakse prokurörile, kelle ülesanne on juhtida kohtueelset kriminaalmenetlust ja vajaduse korral esindada hilisemas menetluses riiklikku süüdistust, pädevus anda ametiasutusele kriminaaluurimise läbiviimiseks liiklus- ja asukohaandmetele juurdepääsu luba“.

35. Euroopa Kohtu arutluskäik selles küsimuses on muu hulgas järgmine.

– „[O]n esmatähtis, et riigi pädevate asutuste juurdepääs säilitatud andmetele oleks allutatud kohtu või sõltumatu haldusasutuse teostatavale eelnevale kontrollile ja et see kohus või haldusasutus teeks oma otsuse juurdepääsu taotleva asutuse põhjendatud taotluse alusel, mis on ennekõike esitatud kuriteo ennetamise, avastamise või kohtus menetlemise raames.“[9]

– „Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 105 sisuliselt märkis, nõuab see eelnev kontroll muu hulgas, et kohtul või asutusel, kelle ülesanne on teostada eelnevat kontrolli, oleksid kõik

6 Staatsanwaltschaft Wien (võltsitud maksekorraldused) (C-584/19, EU:C:2020:1002).

7 Staatsanwaltschaft Wien (võltsitud maksekorraldused) (C-584/19, EU:C:2020:1002), punkt 75 ja resolutsioon: „Direktiivi 2014/41 artikli 1 lõiget 1 ja artikli 2 punkti c tuleb tõlgendada nii, et mõisted „õigusasutus“ ning „taotlev asutus või ametiisik“ nende sätete tähenduses hõlmavad liikmesriigi prokuröri või üldisemalt liikmesriigi prokuratuuri, olenemata seadusest tulenevast alluvussuhtest, mis võib esineda selle prokuröri või prokuratuuri ja liikmesriigi täitevvõimu vahel, ning sellest, et esineb oht, et prokurör või prokuratuur saab täitevvõimult Euroopa uurimismääruse tegemisel otseselt või kaudselt individuaalseid korraldusi või juhiseid.“

8 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. juuli 2002. aasta direktiiv, milles käsitletakse isikuandmete töötlemist ja eraelu puutumatuse kaitset elektroonilise side sektoris (eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitlev direktiiv) (EÜT 2002, L 201, lk 37; ELT eriväljaanne 13/29, lk 514), muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. novembri 2009. aasta direktiiviga 2009/136/EÜ (ELT 2009, L 337, lk 11).

9 Kohtuotsus Prokuratuur (punkt 51).

volitused ja kõik vajalikud tagatised, et tagada erinevate asjaomaste huvide ja õiguste ühitamine. Mis puudutab konkreetsemalt kriminaaluurimist, siis eeldab selline kontroll, et see kohus või asutus suudaks tagada õiglase tasakaalu ühelt poolt kuritegevusevastase võitluse raames uurimise vajadustega seotud huvide ning teiselt poolt isikute, kelle andmetele juurdepääsu taotletakse, põhiõiguste vahel eraelu puutumatusele ja isikuandmete kaitsele.“ [10]

– „Täpsemalt eeldab sõltumatuse nõue kriminaalõiguse valdkonnas, nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 126 sisuliselt märkis, et sellise eelneva kontrolli eest vastutav asutus ei oleks esiteks seotud kõnealuse kriminaaluurimisega ja teiseks, et tal oleks kriminaalmenetluse poolte suhtes neutraalne positsioon.“ [11]

– „See ei ole nii prokuratuuri puhul, kes juhib uurimismenetlust ja esindab vajaduse korral riiklikku süüdistust. Prokuratuuri ülesandeks ei ole mitte asja täiesti sõltumatu lahendamine, vaid selle esitamine vajaduse korral riikliku süüdistajana pädevale kohtule.“ [12]

– „Asjaolu, et prokuratuur on vastavalt oma pädevust ja staatust reguleerivatele normidele kohustatud selgitama süüstavad ja õigustavad asjaolud, tagama kohtueelse menetluse õiguspärasuse ning tegutsema üksnes seaduse ja oma veendumuse alusel, ei ole piisav, et anda talle kõnealuste huvide suhtes kolmanda isiku staatus käesoleva kohtuotsuse punktis 52 kirjeldatud tähenduses.“ [13]

36. Kokkuvõttes ei tunnusta Euroopa Kohus prokuratuuri erapooletu kolmanda isikuna, kui see täidab esiteks kriminaaluurimise ja teiseks kriminaalmenetluse läbiviimise ülesandeid hilisemas menetluses. Seega ei saa talle omistada pädevust lubada juurdepääsu elektroonilise side teenuste pakkujate valduses olevatele liiklus- ja asukohaandmetele.

37. Direktiivi 2014/41 tõlgendamist ei saa kohtuotsuse Prokuratuur mõjualast välja jätta.

38. Direktiivi 2014/41 põhjendus 30 tunnistab, et elektroonilise side pealtkuulamine on eraellu sekkumine. Just sel põhjusel kehtestavad paljud liikmesriigid selle uurimistoimingu tingimuseks kohtuniku või kohtu eelneva loa, välistades muud asutused, sealhulgas prokuratuuri.

39. Nagu ma aga üksikasjalikumalt selgitan, on direktiivi 2014/41 artiklis 6 sätestatud, et taotlev asutus või ametiisik võib Euroopa uurimismääruse anda ainult siis, kui selle otsusega nõutud uurimistoimingut oleks olnud sarnastel riigisisestel juhtudel võimalik võtta samadel tingimustel.

40. Sellele tingimusele tuleks nüüd lisada tingimus, mis tuleneb kohtuotsusest Prokuratuur juhtudeks, kus kumulatiivselt: a) Euroopa uurimismääruse koostanud asutused või ametiisikud kuuluvad prokuratuuri, kellel on eespool mainitud topeltstaatus (eeluurimise ja hilisema kriminaalmenetluse läbiviija), ja b) Euroopa uurimismäärus sisaldab sama intensiivset elektroonilisse sidesse sekkumise meedet nagu oli selles kohtuotsuses analüüsitud meede.

41. Sellistel juhtudel ei saa Euroopa uurimismäärust koostada prokuratuur, isegi kui tema liikmesriigi õigusnormid võimaldavad tal ilma kitsas tähenduses eelneva kohtuliku kontrollita ise võtta elektroonilise side sekkumismeedet.

[10] *Ibidem*, punkt 52.

[11] *Ibidem*, punkt 54.

[12] *Ibidem*, punkt 55.

[13] *Ibidem*, punkt 56.

B. Õiguslik hinnang

42. Eelotsusetaotluse esitanud kohus palub tõlgendada direktiivi 2014/41 artikli 2 punkti c mõlemas alapunktis kasutatud mõistet „pädevus“.

43. Selles punktis on Euroopa uurimismääruse täitmist „taotlev asutus või ametiisik“ määratletud kahest aspektist:

– alapunktis i on selle mõiste tähendus „*konkreetses asjas pädev* kohtunik, kohus, eeluurimiskohtunik või prokurör“ [14];

– alapunktis ii laiendatakse mõistet nii, et selle alla kuulub ka „*taotleva riigi* mis tahes muu *pädev* asutus või ametiisik, kes tegutseb konkreetses asjas uurimisorganina kriminaalmenetluses ja kellel *on pädevus taotleda riigisisese õiguse kohaselt tõendite kogumist*“ [15].

44. Asja arutav kohus märgib:

– kui termin „pädevus“ oleks mõlemas alapunktis sama tähendusega, annaks direktiiv 2014/41 täielikult riigisisesele õigusele õiguse määrata kindlaks Euroopa uurimismääruse koostamiseks pädev asutus või ametiisik;

– Bulgaarias selle määramise alusel ZEZRi artikli 5 lõike 1 punktis 1 antud prokurörile Euroopa uurimismääruse koostamise üldpädevus, sõltumata uurimismääruse eesmärgist;

– kuna Bulgaaria õiguse kohaselt võib riigisisestes kriminaalmenetlustes teatud tõendite kogumist määrata ainult kohus, võib ZEZR rikkuda võrdväärsuse põhimõtet ja võrdse kohtlemise põhimõtet: teatud puhtalt riigisisestel juhtudel on õigussubjektil tagatis kohtulikuks sekkumiseks, mis oleks talle keelatud, kui tõendid saab Euroopa uurimismääruse teel.

45. Ma nõustun, et põhimõtteliselt on mõistel „pädevus“ direktiivi 2014/41 artikli 2 punkti c kahes alapunktis sama tähendus. Mõlemad puudutavad asutusele või ametiisikule antud pädevust kasutada kriminaalmenetluses talle seadusega antud volitusi.

46. See, mis direktiivi 2014/41 artikli 2 punkti c alapunkte i ja ii eristab, ei ole tegelikult (või ei ole otseselt) *pädevus* „konkreetses asjas“, vaid *asutus või ametiisik*, kes igal konkreetsel juhul tegutseb.

47. Tõeline erinevus nende kahe alapunkti vahel seisneb tegelikult selles, et kumbki sätestab „taotleva asutuse või ametiisiku“ kategooriad, mis ei lange kokku: ühelt poolt *õigus*asutused (alapunkt i) ja teiselt poolt *muud kui õigus*asutused (alapunkt ii),[16] kes on kõik *pädevad* kriminaalmenetlustes oma vastavat võimu teostama:

– alapunktis i on Euroopa uurimismääruse täitmist „taotlevaks asutuseks või ametiisikuks“ nimetatud „õigusasutusi“, mis tegutsevad oma volitustes kriminaalmenetluses;

[14] Kohtujuristi kursiiv.

[15] Kohtujuristi kursiiv.

[16] Samamoodi nagu kohtuasjas Staatsanwaltschaft Wien (võltsitud maksekorraldused) (C-584/19, EU:C:2020:587) esitatud ettepaneku (edaspidi „Staatsanwaltschafti ettepanek“) punktis 32 (16. joonealune märkus) kasutan lihtsuse huvides mõisteid „õigusasutused“ ja „muud kui õigusasutused“, kuna need vastavad nendesse kahte kategooriasse kuuluvate institutsioonide laadile.

– alapunkti ii kohaselt on Euroopa uurimismääruse täitmist „taotlevaks asutuseks või ametiisikuks“ „mis tahes muu pädev asutus või ametiisik, kes tegutseb konkreetses asjas“. See *muu* asutus või ametiisik ei ole loomulikult „õigusasutus“ ja Euroopa uurimismääruse, mille ta otsustab, võib täitjariigile üle anda alles pärast seda, kui selle on kinnitanud kohtunik, kohus või prokurör.

48. Alapunktis ii nimetatud „muul asutusel või ametiisikul“ peab olema riigisisese õiguse alusel õigus tegutseda „uurimisorganina kriminaalmenetluses“ ja „taotleda riigisisese õiguse kohaselt tõendite kogumist“. See tähendab selleks, et teostada kriminaalmenetluses teatud haldusasutustele (näiteks politseile) omaseid *pädevusi*, kui nende vastavas õiguskorras on nii ette nähtud.

49. Direktiivi 2014/41 artikli 2 punkti c alapunktides i ja ii on seega kasutatud *pädevuse* mõistet ühtses tähenduses (avalikule institutsioonile antud volituste kogumina), et kohe tõmmata eraldusjoon nendes alapunktides osutatud eri *asutuste pädevuse* vahele. Olenevalt sellest, millised need viimati nimetatud pädevused on, kehtivad Euroopa uurimismääruse koostamisele erinevad nõuded.

50. Ei ole kahtlust, et konkreetses kriminaalmenetluses *pädev* prokurör võib olla ükskõik millise Euroopa uurimismääruse täitmist „taotlev asutus või ametiisik“ direktiivi 2014/41 artikli 2 punkti c alapunkti i tähenduses.

51. Samamoodi ja vastavalt sama artikli 2 punkti c alapunktile ii võib „taotlev asutus või ametiisik“ olla ka muu kui õigusasutus, kellele – nagu ma juba meelde tuletasin – on riigisiseses õiguses määratud uurimisülesanded kriminaalmenetluses või antud volitus taotleda tõendite kogumist.

52. Ainuüksi „taotleva asutuse või ametiisiku“ staatusest aga ei piisa selleks, et organid, kes on selles staatuses, saaksid koostada konkreetse Euroopa uurimismääruse ja edastada selle täitjariigile. Jällegi tuleb vahet teha õigusasutustel ja direktiivi 2014/41 artikli 2 punktis c osutatud muudel asutustel või ametiisikutel, mis ei ole õigusasutused.

53. Nagu olen ühel teisel juhul selgitanud,[17] on „küsimus […] selles, et kuigi liikmesriikidel on õigus määrata [muud kui õigus-] asutused, kellel on õigus kriminaalmenetluses uurimist läbi viia ja tõendite kogumist taotleda, ei anna direktiivi 2014/41 artikli 2 punkti c alapunkt ii nimetatud asutustele ülesannet, mis piirduks sellega, et ta *otsustab* Euroopa uurimismääruse *väljastamise*, mis tuleb „kinnitada *enne* määrust täitvale asutusele või ametiisikule *edastamist* […]“. Ja seda peab tegema eelkõige kohus, kohtunik või prokurör“[18].

54. Teisisõnu võib riigisisene õigus anda muule kui õigusasutusele, kellel on õigus taotleda tõendite kogumist, üldise Euroopa uurimismääruse [täitmist] „taotleva asutuse“ staatuse. Tema koostatud Euroopa uurimismääruse saab täitvale liikmesriigile siiski edastada alles pärast seda, kui õigusasutus on selle kinnitanud.

55. Õigusasutuse puhul – olgu see siis kohtunik või prokurör – ei nõua direktiiv 2014/41 iga konkreetse Euroopa uurimismääruse koostamise otsuse *kinnitamist* kolmanda isiku poolt, vaid seab sellele kaks tingimust, mille täitmist peab kontrollima kohus või prokurör, kes otsustab uurimismääruse koostada.

[17] Ettepanek kohtuasjas Finanzamt für Steuerstrafsachen und Steuerfahndung (C-66/20, EU:C:2021:200).

[18] *Loc. cit.*, punkt 75. Kohtujuristi kursiiv.

56. Direktiivi 2014/41 artikli 6 „Euroopa uurimismääruse koostamise ja edastamise tingimused“ lõikes 1 endas on nimelt ette nähtud, et taotlev asutus või ametiisik võib Euroopa uurimismääruse koostada üksnes juhul, kui ta on veendunud, et täidetud on järgmised kaks tingimust:

– esiteks, et see on „vajalik ja proportsionaalne“ [19], lisaks kahtlustatava või süüdistatava õiguste arvessevõtmisele (artikli 6 lõike 1 punkt a);

– teiseks, et selle eesmärk oleks toiming, mida „oleks saanud taotleda samadel tingimustel sarnases riigisiseses asjas“ (artikli 6 lõike 1 punkt b).

57. Siin huvitab meid eriti just see teine tingimus. Direktiiv 2014/41 kehtestab teatava *paralleelsuse*, kehtestades Euroopa uurimismääruse koostamisele tingimused, mis on riigisisese õigusega samaväärse toimingu tegemiseks ette nähtud.

58. Need tingimused kuuluvad minu arvates menetluse otstarbekuse hindamise ja selle läbiviimist reguleerivate eeskirjade kohaldamisalasse, nagu need on ette nähtud riigisiseses õiguses, aga ka eelkõige *pädevusega*, mis on selle õigusega antud selleks, et teha riigisiseses plaanis toiming, mis on samaväärne sellega, mida ta kavatseb rakendada Euroopa uurimismääruse kaudu.

59. Kui samalaadsetel riigisisestel juhtudel on taotleva riigi õiguses ette nähtud, et konkreetse uurimistoimingu tegemiseks on *pädev* ainult kohtunik või kohus, saab selle toimingu määrata Euroopa uurimismäärusega üksnes juhul, kui selle määruse koostab kohus. [20]

60. Sellega seoses määratleb direktiivi 2014/41 artikli 6 lõike 1 punkt b selle direktiivi artikli 2 punkti c alapunktis i osutatud „pädevuse“ ulatuse.

61. Nende kahe sätte koostoimest tuleneb, et „konkreetses asjas *pädev*“ *õigusasutus* (kohtunik või prokurör), kellele osutatakse direktiivi 2014/41 artikli 2 punkti c alapunktis i, on liikmesriigi õiguse alusel pädev puhtalt riigisiseses asjas määrama sama toimingu, mis on määratud Euroopa uurimismäärusega, mille koostamisega on tegemist.

62. Teisisõnu vastab Euroopa uurimismääruse koostamise pädevus täpselt sellele, mis on nõutav, et teha samalaadse sisu ja ulatusega määrus riigisisese õiguse kohaselt rangelt riigisiseses menetluses.

63. Direktiivi 2014/41 artikli 2 punkti c alapunktis i nimetatud „pädevus“ on lahti kirjutatult seega: a) esiteks pädevus sekkuda kriminaalmenetlusse ja b) teiseks pädevus teha selles menetluses teatud kindel toiming.

[19] Vajalikkust ja proportsionaalsust tuleb hinnata seoses direktiivi 2014/41 enda artiklis 4 ette nähtud menetluste eesmärkidega. Need on muu hulgas see, et „kriminaalmenetluses, mida õigusasutus kuriteo suhtes toimetab taotleva riigi õiguse kohaselt või mida õigusasutus võib alustada“ (nimetatud artikli 4 punkt a).

[20] Pealegi möönab direktiivi 2014/41 põhjendus 30, et täitjariigi seisukohast käsitatakse elektroonilisse sidesse sekkumist „täitjariigi õigusest tulenevalt […] uurimistoiminguna, mille puhul on rakendatud sekkuvaid meetmeid“.

64. Kuigi Euroopa vahistamismääruse [21] kord ja Euroopa uurimismääruse kord on erinevad, ei ole ka selle teise instrumendi puhul prokuratuuril luba teha piiriüleselt seda, mis on talle riigisiseselt keelatud. [22]

65. Selles kohtuasjas puudutasid Bulgaaria prokuratuuri tehtud Euroopa uurimismäärused selliste toimingute tegemist, mida on puhtalt riigisiseses olukorras lubatud teha ainult kohtunikul või kohtul. Täpsemalt, nagu juba märgitud, olid need neli Euroopa uurimismäärust elektroonilise side teenuste liiklus- ja asukohaandmete edastamise kohta.

66. Bulgaaria õigusnormid, mis jätavad selles olukorras õiguse nõuda otsusega telefonsideoperaaatorilt elektroonilise side teenuste liiklus- ja asukohaandmeid ainult kohtule (ja mitte prokurörile), on täielikult kooskõlas liidu õigusega.

67. Mis puutub prokuratuuri ülesannetesse seoses selle konkreetse uurimistoiminguga, siis kinnitab kohtuotsus Prokuratuur vajaduse korral nende õigusnormide sobivust.

68. Kokkuvõttes ei saa Bulgaaria prokuratuur Euroopa uurimismäärust koostada ega edastada teisele liikmesriigile niisuguste tõendite hankimiseks, mille hankimise õigus oleks Bulgaarias ainult kohtutel. Prokuratuuril ei ole „pädevust“, mis vastavalt direktiivi 2014/41 artikli 2 punkti c alapunktile i koostoimes selle direktiivi artikli 6 lõike 1 punktiga b kujutab endast „taotleva asutuse või ametiisikuna“ tunnustamise tingimust selle sätte tähenduses.

VI. Ettepanek

69. Eeltoodut arvestades teen ettepaneku vastata Spetsializiran nakazatelen sadi (kriminaalasjade erikohus, Bulgaaria) esimesele eelotsuse küsimusele järgmiselt:

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 3. aprilli 2014. aasta direktiivi 2014/41/EL Euroopa uurimismääruse kohta kriminaalasjades artikli 2 punkti c alapunkti i koostoimes artikli 6 lõike 1 punktiga b tuleb tõlgendada nii, et liikmesriigi prokuratuur ei saa koostada Euroopa uurimismäärust elektroonilise side liiklus- ja asukohaandmete saamiseks, kui selle liikmesriigi riigisisese õiguse kohaselt on samalaadses riigisiseses asjas selle tõendi esitamise korralduse andmise ainupädevus kohtunikul või kohtul.

[21] Nõukogu 13. juuni 2002. aasta raamotsus 2002/584/JSK Euroopa vahistamismääruse ja liikmesriikidevahelise üleandmiskorra kohta (EÜT 2002, L 190, lk 1; ELT eriväljaanne 19/06, lk 34), muudetud nõukogu 26. veebruari 2009. aasta raamotsusega 2009/299/JSK (ELT 2009, L 81, lk 24).

[22] Käsitlesin Euroopa vahistamismääruse ja Euroopa uurimismääruse korra erinevusi Staatsanwaltschafti ettepanekus (punktid 46–65). Ma väitsin, et prokuratuur ei saa „kinnitada [Euroopa vahistamismääruse vastuvõtmise eeltingimusena] politsei tehtud vahistamismäärust, mille tingimused ja mõju läheksid kaugemale vahistamismäärustest, mida prokuratuur ise võib teha“ (ettepanek kohtuasjas OG (Lübecki prokuratuur) ja PI (Zwickau prokuratuur) (C-508/18 ja C-82/19 PPU, EU:C:2019:337, punkt 54)). Oleks nimelt paradoksaalne, kui ta ei saa teha vähemat (anda välja lühiajalist riigisisest vahistamismäärust) ja saab teha enamat (anda välja Euroopa vahistamismäärust, millega võib kaasneda oluliselt pikem kinnipidamine)“ (*loc. cit.*, punkt 76). Paradoks ei oleks minu arvates väiksem, kui prokuratuur saaks *per se* taotleda teises liikmesriigis tõendeid, mille hankimiseks oleks tema enda riigis vaja kohtu luba.